

HƏSƏNOV RAUF

Bakı Dövlət Universitetinin aspirantı

E-mail: regionforscher@yahoo.de

Məqalə “Universitetdaxili 50+50 qrant” proqramı çərçivəsində çap olunur.

2008-Cİ İLİN AVQUST HADİSƏLƏRİNİN CƏNUBİ QAFQAZA TƏSİRİ

Açar sözlər: Münaqişə, Cənubi Qafqaz, müharibə, Cənubi Osetiya, Rusiya, Gürcüstan, geosiyasi maraq, separatizm, separatçı rejim və s.

Key word: Conflict, South Caucasus, war, South Ossetia, Russia, Georgia, geopolitical interests, separatism, separative regime and so forth.

Ключевые слова: Конфликт, Южный Кавказ, война, Южная Осетия, Россия, Грузия, геополитические интересы, сепаратизм, сепаратический режим и так далее.

Cənubi Qafqazın separatçılıq problemi ilə üzləşmiş olan ölkələrindən biri olan Gürcüstan öz yerləşməsi etibarilə daim geosiyasi maraq dairəsində olmuşdur. Bu ölkənin əhəmiyyətini artıran amil onun regional yerləşməsi ilə bağlıdır. Belə ki, Gürcüstan Asiya və Avropanı biri-biri ilə bağlayan yolları öz üzərindən keçirməkdədir. Bu isə öz növbəsində böyük dövlətlərin bu yollara nəzarəti ələ almaq üçün Gürcüstana diqqətlə yanaşmasına səbəb olmuşdur. Bu isə öz növbəsində sözü gedən regiondakı mövcud münaqişələrin həlli prosesinə daim bir maneə olmuşdur və bu gün də olmaqdadır. 2008-ci ilin avqust hadisələri zamanı artıq Cənubi Osetiya münaqişəsi separatizmdən dövlətlərarası münaqişə mərhələsinə keçmiş oldu. Bu isə öz növbəsində bir daha sübut etdi ki, separatizmin qarşısı alınmazsa bu sonda daha böyük fəlakətlərə gətirib çıxarmaq iqtidarındadır. Qonşu Gürcüstanda şahidi olduğumuz son hadisələrin fonunda onu da qeyd etmək yerinə düşərdi ki, Azərbaycan Respublikası da, bu tip problemlə üzləşmişdir. Dağlıq Qarabağda 1988-ci ildə başlanan separatçı çıxışların özünün sonrakı inkişaf mərhələsində Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü ilə dövlətlərarası münaqişəyə çevrilmiş oldu.

Ümumiyyətlə Cənubi Qafqaz regionu daima dünyanın iri dövlətlərinin maraq dairəsində olmuşdur. Hələ avqust hadisələrinə qədər regionda dünyanın aparıcı dövlətlərinin rəqabəti mövcud idi. 2008-ci ilin avqustunda baş verənlər isə burada aktivliyi bir qədər də artıqdı və onların arasında hökm sürən ziddiyyətlərin üzə çıxmasına gətirib çıxardı. Gürcü alimi T.V. Nadarişvilinin fikricə Gürcüstanda alovlanan bu münaqişələr Rusiyanın Gürcüstana qarşı irticasıdır. Problemin kökündə isə Rusiya, ABŞ, Türkiyə və s. iri dövlətlərin regionda mövqelərinin toqquşması durur [7, 5].

Gürcüstanda baş verən “Narıncı inqilabdan” sonra bu ölkə qərb yönümlü siyasət kursu seçdi. Bu isə öz növbəsində rəsmi Moskvanı narahat etməyə bilməzdi. Xüsusən Gürcüstan ordusunun ABŞ tərəfindən müasirləşdirilməsi istiqamətində atılan addımlar, Gürcüstanın NATO-ya üzvlük məsələsinin gündəmə gəlməsini Rusiya özünün regiondakı mövqelərinə zərbə kimi qəbul edirdi. Müharibədən sonrakı dövrdə ABŞ-da Gürcüstanın birmənalı olaraq dəstəklənməsinə qarşı çıxışlar olsa da, 2009-cu il yanvarın 9-da Gürcüstanla ABŞ arasında strateji müttəfiqlik haqqında müqavilə imzalandı [2]. Bununlada ABŞ regionda olan mövqelərini bir qədər də möhkəmlətməmiş oldu. Eyni zamanda Gürcüstandakı münaqişədən istifadə edərək ABŞ Rusiyanın dünyada diskreditasiya edilməsi prosesinə başladı. Gürcüstana hərbi müdaxilə və separat rejimlərin dəstəklənməsi dünya dövlətləri

arasında rus qorxusunu artırdı. Münaqişə fonunda ABŞ Polşa ilə raket əleyhinə müdafiə sistemlərinin bu ölkədə yerləşdirilməsi haqqında razılığa gəldi. Gürcüstandakı son hadisələr beynəlxalq münasibətləri tənzim edən qurumların ciddi islahatlara ehtiyac duyduğunu ortaya qoydu.

Rusiya isə öz növbəsində qondarma qurumların (Cənubi Osetiya və Abxaziya) müstəqilliklərini tanımaqla özünün Gürcüstanla bağlı siyasətində dönüş etmiş oldu. Avqust hadisələrindən sonra beynəlxalq aləmdə Rusiyaya qarşı sərt münasibət olsa da, ölkənin daxilində iqtidarın nüfuzu artdı. Belə ki, 2008-ci ilin sentyabrında Putinin reytingi 88%, Medvedievin reytingi isə 83%-ə çatdı [3]. Rusiya-Gürcüstan müharibəsindən irəli gələn beynəlxalq münasibətlərdəki bu gərginlik MDB ölkələrinin Rusiyaya qarşı siyasətində çoxvektorlu balanslı siyasət yürütməyin vacibliyini də gündəmə gətirdi ki, bu da öz növbəsində Azərbaycanın yürütdüyü balanslaşdırılmış xarici siyasət kursunun düzgünlüyünü bir daha sübut etdi.

Rusiya ilə Gürcüstan arasında baş verən 2008-ci ilin avqust hadisələri bir daha göstərdi ki, Moskvanın Cənubi Qafqazdakı maraqları strateji əhəmiyyət kəsb edir və o, öz maraqlarını təmin etmək üçün hər zaman hərbi vasitələrə əl atmağa hazırdır. Abxaziya və Cənubi Osetiyanın müstəqilliyinin tanınması və bu qurumlarda hərbi bazaların yerləşdirilməsi ilə Rusiya regionda əlavə üstünlük əldə edibdir. Münaqişədən sonrakı mərhələdə Rusiya Federasiyasının siyasətinin əsas istiqaməti Avqust böhranını nəticəsində meydana çıxan status kvonun qorunub saxlanılmasına yönəlməmişdir. Bu siyasət ilk növbədə Abxaziya və Cənubi Osetiyada dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsi və hər iki qurumun Rusiyaya olan bağlılığının daha da gücləndirilməsini özündə ehtiva edir.

Münaqişə zonasında hərbi əməliyyatlar Fransa prezidenti N. Sarkazinin vasitəçiliyi ilə dayanmış olsa da, 27 avqust 2008-ci il tarixində Rusiyanın separatçı rejimlərin müstəqilliyini tanıması defakto olaraq suveren bir dövlətin ərazi bütövlüyünün pozulması və aqressiya nəticəsində işğal demək idi.

Rusiya Federasiya Şurası prezident D. Medvedevə Abxazya və Cənubi Osetiyanın müstəqilliyini tanımaq haqqında müraciət qəbul etdi. Ardınca isə Prezident D. Medvedev separatçı qurumları tanımaq haqqında fərman imzaladı. 9 sentyabr 2008-ci ildə Rusiya separat rejimlərlə diplomatik münasibətlər qurdu. [1, 27]

Beləliklə Rusiya beynəlxalq hüquqa zidd olan bu addımı ilə demək olar böyük bir səhv etmiş oldu. Əgər nəzərə alsaq ki, Rusiya özü federativ əsaslı bir ölkədir, və etnik baxımdan rəngarəngliyə malikdir, onda bu addımın hansı nəticələrə gətirib çıxara biləcəyini düşünmək heç də çətin deyil.

2008-ci ilin avqust böhranı Cənubi Qafqaz regionun digər əhəmiyyət kəsb edən münaqişəsinə təsirsiz ötüşmədi. Belə ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində də Rusiyanın birbaşa maraqları vardır. Rusiya ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrələrindən biridir. 2008-ci ilin avqust ayında baş verən Gürcüstan hadisələrindən sonra Dağlıq Qarabağ münaqişəsini tamamilə nəzarətdə saxlamaq məqsədilə Rusiya regiona marağını daha da artırdı. Avqust hadisələrinin ardınca 2008-ci il noyabr ayının 2-də Moskvada prezidentlər İlham Əliyev, Dmitri Medvedev və Serj Sarkisyan arasında imzalanmış bəyanat (bəyanat Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həllini nəzərdə tutan və üç dövlət arasında imzalanan ilk rəsmi sənəddir) bir daha sübut edir ki, Rusiyanın Dağlıq Qarabağ münaqişəsində dərin maraqları var və münaqişə yalnız ona sərf edən formada öz həllini tapmalıdır. Məhz Rusiyanın təşəbbüsü ilə hazırlanmış həmin 2 noyabr 2008-ci il tarixli bəyanata əsasən, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində müharibə variantından imtina edilir və sülh danışıqlarının davam etdirilməsi əsas götürülür. [6, 11]

Avqust böhranın eyni zamanda regional təhlükəsizliyə, xüsusən də, sonrakı mərhələdə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə təsiri baxımından araşdırılması vacib olan məsələ hesab etmək olar. Azərbaycan üçün bu müharibə həmçinin də, enerji siyasəti baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edən məsələ idi. Belə ki, Azərbaycanın demək olar ki, əsas enerji layihələri

Gürcüstan üzərindən keçməklə reallaşmaqdadır. Bu baxımdan da, Gürcüstanda sabilliyin hökm sürməsi Azərbaycan üçün həm də iqtisadi baxımdan əhəmiyyətlidir. Gürcüstan-Rusiya münasibəti ilə əlaqədar olaraq rus qoşunları tərəfindən Qara dəniz sahilində olan Poti limanının bağlanması müəyyən müddətə Azərbaycandan Qara dəniz vasitəsiylə neft ixracının blokada düşməsinə gətirib çıxardı. Avqust böhranının ardınca Qərbin Rusiyadan yan keçməklə enerji ehtiyatlarının Avropaya çatdırılması istiqamətində axtarışlarında bir irəliləyiş hiss olunmağa başladı. 17 sentyabr 2008-ci ildə İngiltərə səfiri Toni Brenton “Kommersant” qəzetinə verdiyi müsahibəsində qeyd edirdi ki, “Nabukko – bu layihə Avropa Birliyinin enerji təhlükəsizliyini gücləndirilməsi məqsədini daşıyır....(Rusiyadan?) – Bəli, Rusiyadan. Bunun üçün də səbəblər var. Moskvada səfir vəzifəsində çalışdığım 4 il ərzində Rusiya müxtəlif ölkələrə qaz nəqlini 3 dəfə dayandırıb. Gəlin bir-birimizi aldatmayaq. Bu olur. Biz əmin olmalıyıq ki, növbəti səfər bu problemi bizim ölkəmiz yaşamayacaq. Bizim imkanlarımız var ki, özümüzü enerji təhlükəsizliyimizi təmin edək və biz bunu edəcəyik.” [8] Gürcüstandakı böhran və Moskva ilə Kiev arasında olan qaz böhranının nəticəsi olaraq isə 2009-cu ilin əvvəlində artıq “Nabukko” layihəsinin reallaşması istiqamətində danışıqlar güclənmiş oldu.

Azərbaycan regionda enerji layihələrinin əsas iştirakçılarından biridir. Rusiyanın iştirak etmədiyi Bakı-Tbilisi-Ceyhan, Bakı-Tbilisi-Ərzurum, Bakı-Supsa layihələri vasitəsilə Xəzərin enerji ehtiyatları Qərb bazarlarına çıxarılır. Eləcə də Qazaxıstan neftinin müəyyən hissəsi də Azərbaycan vasitəsilə Qərb bazarlarına çıxarılır. Hazırda “NABUKKO” layihəsinin reallaşması gündəlikdədir. Bu baxımdan 2009-cu il yanvar ayının 28-də NABUKKO layihəsinə dair Budapeştdə keçirilən enerji sammitində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev çıxışında bildirmişdir ki, Azərbaycan Avropanın enerji təhlükəsizliyi məsələsində mühüm rol oynayır. [6, 7]

Ermənistan üçün Avqust böhranının nəticələri bir qədər ağır oldu. Belə ki, bu ölkənin ixracının böyük hissəsi Gürcüstan üzərindən həyata keçirilir. İrəvanda müharibənin Ermənistan iqtisadiyyatına vurduğu ziyanın miqdarının 680 milyon dollar olduğu bildirildi [4]. Müharibədən sonrakı dövrdə ən maraqlı cəhət isə Ermənistan Türkiyə sərhədlərinin açılması məsələsinin gündəmə gəlməsi oldu. Türkiyənin o zamanki Xarici İşlər Naziri Əli Babacanın fikrincə Rusiya-Gürcüstan münasibətinin nəticəsi olaraq Ermənistan, Türkiyə və Azərbaycanın mövqelərində müəyyən yaxınlaşma hiss olunmağa başladı. 26 sentyabr 2008-ci ildə isə BMT Baş Məclisinin Nyu-Yorkda keçirilən 63-cü sessiyasında Türkiyə, Azərbaycan və Ermənistan Xarici İşlər Nazirlərinin üçtərəfli görüşü baş tutdu. [10]

Tarixi baxımdan Türkiyənin regionda oynadığı rol diqqəti cəlb edən məqamlardandır. Belə ki, Türkiyə bir tərəfdən Rusiya ilə özü arasında bufer zona oynayacaq stabil Gürcüstanın mövcud olmasında maraqlıdır, digər tərəfdən isə Türkiyədə abxaz separatistlərini dəstəkləyən güclü abxaz diasporası vardır. Son günlər Gürcüstanda baş verən hadisələrdən sonra regionda Türkiyənin fəallığı əhəmiyyətli dərəcədə artması müşahidə olunur. Rəsmi Ankara əsasən Cənubi Qafqazda Rusiyaya qarşı polarizasiya siyasəti yürüdür. Rusiyanın bölgədəki münasibətlərdən təzyiq vasitəsi kimi istifadə etməsi isə Azərbaycan və Gürcüstanın Türkiyə ilə yaxınlaşmasını labüd edir [5, 20]

Gürcüstanın özü üçün münasibətin nəticələri daha ağır oldu. Bu ölkədə müharibədən sonrakı vəziyyəti 3 istiqamətdə şərh etmək olar: Müharibənin vurduğu ziyan və onun aradan qaldırılması, daxili-siyasi böhran və Rusiya tərəfindən separatçı rejimlərin müstəqilliklərinin tanınması. Sonuncu amil ilə Gürcüstanın beynəlxalq birlik tərəfindən tanınmış olan ərazi bütövlüyü pozulmuş oldu. Ölkədə olan qaçqınların sayı artdı. (BMT-nin məlumatına görə 130.000 nəfər.) Ölkənin infrastrukturuna ciddi şəkildə ziyan dəymiş oldu. Gürcüstanın bu böhrandan çıxarılması üçün 38 ölkənin və 15 beynəlxalq təşkilatın iştirakı ilə 22 oktyabr 2008-ci ildə Brüsseldə keçirilən konfransda 4,5 milyard ABŞ dolları həcmində maliyyə yardımının edilməsi qərara alındı. [9, 7]

Müharibədən sonra daxili siyasətdə də müəyyən problemlər ortaya çıxdı. Beynəlxalq aləmdə də ölkənin nüfuzuna zərər dəymiş oldu. Digər bir tərəfdən separatçı rejimlərin müstəqilliklərinin Rusiya tərəfindən tanınması və bu qurumlarla müdafiə sahəsində müqavilələrin imzalanması sözügedən münaqişələrin həllinin uzun müddət qeyri-mümkün olacağı fikrini söyləməyə əsas verir.

2008-ci il avqust hərbi kompaniyası həmçinin nümayiş etdirdi ki, beynəlxalq təşkilatlar o cümlədən BMT böyük dövlətlərin aqressiv hərəkətlərini vaxtında önləmək imkanına malik deyillər. Ümumiyyətlə dövlətlərin ərazi bütövlüyü yalnız güclü müttəfiqin olduğu bir şəraitdə təmin edilə bilər. Gürcüstanın ABŞ və Avropa dövlətləri tərəfindən müdafiəsi olmasa idi, artıq Rusiya nəinki separat rejimləri dəstəkləyəcək, hətta Gürcüstanın demokratik kurs götürmüş hakimiyyətini özünə loyal rejimlə əvəz edəcəkdi.

Cənubi Qafqazda separatizmin Qərbin ən azı iqtisadi maraqlarının təmin olunmasında maneə olması son Gürcüstan hadisələri zamanı özünü göstərdi. Öz iqtisadi maraqlarının və enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün ABŞ və Avropa tərəfindən Gürcüstana bir mənalı dəstək gəldi.

Yuxarıda qeyd olunan məqamlardan aydın olur ki, Cənubi Qafqaz regionunda mövcud olan münaqişələrin həlli hələ qısa zamanda baş verməyəcək. Bu bir tərəfdən regiondakı mürəkkəb şəraitlə bağlıdır, digər tərəfdən isə böyük dövlətlərin regionda maraqların toqquşmasından irəli gəlir. Həmçinin dünyanın aparıcı dövlətlərinin ikili standartlara uyğun siyasət yürütməsi, haqqında danışılan münaqişələrin nizamlanması istiqamətində fəaliyyət göstərən beynəlxalq təşkilatların real addımlar atmamasından irəli gəlir.

İSTIFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT:

1. Andrei Zagorski „Die russische Politik nach dem Georgien Krieg von 2008“, Konflikt am Kaukasus. Nachlese zum „Fünf-Tage-Krieg“ in Georgien im Sommer 2008
2. „Georgien und die USA besiegeln Partnerschaft. Eine Charta mit Symbolgehalt“, „Neue Zürcher Zeitung“ qəzeti, 12. 01. 2009, S. 3.
3. Hans-Henning Schröder, „Ein kurzer siegreicher Krieg ... Russische Sichtweisen der Kaukasus-Krise“, „Die Kaukasus-Krise. Internationale Perzeptionen und Konsequenzen für deutsche und europäische Politik“, SWP-Studie 25/2008, S. 7 - 11.
4. Haroutian Khatchatrian, „Armenia's New Year Resolution: Closer Ties with Iran“, Eurasia net (www.eurasianet.org) vom 15. 1. 2009.
5. Johannes Rau „Der Nagorny-Karabach-Konflikt (1998-2002)“ Berlin, 2003, Verlag Dr. Köster 155 S.
6. Matthias Jobelius „Länderanalyse Südkaukasus: Krise und Kriegsgefahr?“, April, 2009, Friedrich Ebert Stiftung.
7. Надарейшвили Т.В. «Заговор против Грузии», Тбилиси, "Пирвели стамба", 2002, 216 с.
8. Тони Брентон: „Россия уже не в том положении, в каком был Советский Союз“ Коммерсантъ № 167(3984) от 17 сентября 2008 г.
9. Uwe Halbach „Die Georgienkrise 2008. Internationale, nationale und regionale Dimension“, Konflikt am Kaukasus. Nachlese zum „Fünf-Tage-Krieg“ in Georgien im Sommer 2008
10. http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B8%D1%8F_%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D1%8B_%D0%B2_%D0%AE%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D0%B9_%D0%9E%D1%81%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%B8_%282008%29

РАУФ ГАСАНОВ*Аспирант Бакинского**Государственного Университета***E-mail: regionforscher@yahoo.de****ВЛИЯНИЯ СОБЫТИЙ АВГУСТА 2008 ГОДА НА ЮЖНЫЙ КАВКАЗ**

Данная тема посвящена истории влияния событий августа 2008 года на развитие конфликта на Южном Кавказе. В первую очередь нами сделана попытка охарактеризовать процесс перехода Южно - Осетинского конфликта от сепаратизма к межгосударственному конфликту.

После глубокого анализа нами был сделан следующий вывод: урегулирование конфликтов в Южно-Кавказском регионе долгое время не будет возможным. Это связано с одной стороны со столкновением интересов великих держав, с другой стороны с политикой двойных стандартов ведущих супердержав мира.

RAUF HASANOV*Post graduate student of**Baku State University***E-mail: regionforscher@yahoo.de****AFFECT THE EVENTS OF AUGUST, 2008 ON THE SOUTH CAUCASUS**

The given theme is devoted to the history of how the events of August, 2008 affected the conflict on the South Caucasus. First of all we made an attempt of characterizing the transition process of the South - Ossetia conflict from separatism to the interstate conflict.

After deep analyses we made the following conclusion: The settlement of the conflicts in the South- Caucasian region will not be possible during long time. It is connected on the one hand with the collision of interests of the Great Powers, and on the other hand with the double standards policy of the world leading superpowers.

Rəyçilər: t.e.n., dosent R.O. Qurbanov, t.e.d. Q. Əliyev.***Bakı Dövlət Universitetinin Türk və Qafqaz xalqları tarixi kafedrasının 14 sentyabr 2010-cu il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №1)***